

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกปัจจุบันนี้ยังมีปัญหาอยู่หลายเรื่องที่อยู่ในความสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ชาตินี้ ชาติหน้า ความดีความชั่ว ตายแล้วเกิด นรกสวรรค์^๑ เรื่องดวงวิญญาณที่จะต้องเกิดใหม่ เป็นมูลเหตุให้เกิดนรกและสวรรค์ขึ้น เป็นที่อยู่ของคนทำความชั่วและทำความดีสวรรค์จึงกลายเป็นรูป เป็นถิ่นที่อยู่อันสำราญบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ศฤงคาร และมีนางในมากอยห้อมล้อมผู้ทำความดี ส่วนนรกกลายเป็นที่เต็มไปด้วยทุกข์ทรมาน มีแต่ความน่าเกลียดน่ากลัวและทารุณกรรมเป็นที่ต้อนรับผู้ทำความชั่วเมื่อตายไปจากโลกมนุษย์^๒

ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบัน มักจะมีความรุนแรงขึ้นทุกวัน เนื่องจากบุคคลไม่ได้ใส่ใจในมนุษยธรรม คือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ อันหมายถึง เบญจศีลและเบญจธรรมนอกจากนั้นแล้ว ก็ยังไม่ปลูกฝังให้เกิดเทวธรรมขึ้นในตนอีกด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนเราจะต้องมีเครื่องระลึกอยู่เสมอเพื่อให้ตนดำรงอยู่ในคุณธรรมอันประเสริฐ ในที่นี้ขอกล่าวถึงเทวตานุสติ หมายถึง การระลึกถึงเทวดา หรือการระลึกถึงธรรมซึ่งทำให้มนุษย์เป็นเทวดา^๓ ในเบื้องต้นให้ระลึกถึงเทวดาในตนเองก่อน กล่าวคือ ความมีภาวะที่สูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน เพราะมีคุณธรรม ๒ ประการ คือ หิริ ความละอายต่อบาป และโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาปและความชั่วทั้งปวง^๔ อีกประการหนึ่ง ทานและศีล ก็จัดเป็นเทวธรรมเช่นกัน ทาน คือ การให้การบริจาค ส่วนศีล ก็คือ ความประพฤติดีงดเว้นจากความชั่วเสียหายเป็นภัยทางกาย ทางวาจาด้วยความตั้งใจ ธรรม ๒ ข้อนี้ ก็ส่งผลให้จิตใจของผู้ปฏิบัติมีภาวะที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะไประงับความโลภเสียได้และประกอบด้วยเมตตากรุณาจิตต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ภาวะดังกล่าวมานี้ คือ ภาวะที่เป็นเทวภูมิเลื่อนขึ้นไปอีกจะเป็นอริยภูมิ คือ ภูมิของพระอริยะก็มีอยู่ในใจนี้ แต่สูงกว่าเทวภูมิ จึงรวมความว่า มนุษยภูมิ เทวภูมิ และอริยภูมิ อยู่ในจิตใจนี้ทั้งนั้น คำว่า เทวตานุสติ จึงให้ระลึกถึงเทวดาในตัวเองก่อน^๕ ศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ มักจะสอนเรื่องนรกและสวรรค์ ทุกศาสนามีคำสอนเรื่องนรกและสวรรค์ เป็นเรื่องที่บุคคลทั้งหลายถามกันตลอดมาว่ามีจริงหรือไม่ มีลักษณะอย่างไร และอยู่ในส่วนใดของจักรวาล ในประเพณีไทยมีการกล่าวถึงเรื่องนรก

^๑ ธนู แก้วโอภาส, ศาสนาโลก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ล่อจิก, ม.ป.ป.), หน้า ๑๙.

^๒ เสถียร พันธรัณย์, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๖ - ๕๗.

^๓ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), อนุสสติและสติปัฏฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๘.

^๔ ชู.อิติ. (บาลี) ๒๕/๒๒๐/๒๕๗.

^๕ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), อนุสสติและสติปัฏฐาน, หน้า ๔๙ - ๕๑.

และสวรรค์เนื่องนิത്യ ในศิลปกรรม เช่น ภาพฝาผนังของปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ จะมีเรื่องนรกและสวรรค์ปรากฏเสมอ^๖

นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาเรื่องเทวดายังเป็นปัญหาที่มีการเกี่ยวข้องกับกระบวนการแห่งการแสวงหาความรู้และเป็นปัญหาพื้นฐานในทุกศาสนา โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น คือปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา และปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินใจในด้านจริยธรรมของเทวดา โดยมีความแตกต่างกันระหว่างปัญหาทั้ง ๒ ข้อดังกล่าว คือ (๑) ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดา เป็นปัญหาที่ยืดเอา มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการศึกษาปัญญา กล่าวคือ ปัญหาข้อนี้ถามว่ามนุษย์ก็สามารถรู้เรื่องเทวดาได้อย่างไร เทวดาที่ปรากฏในการรับรู้ของมนุษย์เป็นเช่นไร ปัญหาข้อนี้ มุ่งเน้นที่พฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าจะไปเน้นที่เทวดา (๒) ปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินใจในด้านจริยธรรมของเทวดา เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของเทวดา ปัญหาข้อนี้ จะกล่าวถึงพฤติกรรมจริยธรรม และคุณธรรมตลอดถึงหน้าที่ของเทวดา ปัญหาข้อนี้ มุ่งศึกษาเทวดาโดยตรง จึงมุ่งเน้นเฉพาะเทวดา^๗

หากจะวิเคราะห์ถึงเหตุปัจจัยต่างๆ ในการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์เราที่ดำเนินชีวิตไปนั้น ย่อมมีทั้งดีและเลวปะปนกันไป แต่สรุปความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ได้ว่า ผลของบุญและกรรมที่จะทำให้เกิดในสวรรค์ได้นั้น มักเป็นไปในลักษณะ “อามิสบูชา” คือการบูชาสมณะพราหมณ์ด้วยการให้ปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภค^๘ แม้จะเป็นการทำบุญถวายทานนอกพระพุทธศาสนา ก็สามารถจะไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ได้แต่สมบัติพิเศษที่จะได้รับมีไม่มากเท่ากับผู้ที่ทำบุญในพระพุทธศาสนา^๙ ด้วยเหตุนี้ สวรรค์จึงเป็นสถานที่เกิดใหม่ของสัตว์ผู้ทำบุญทุกจำพวก บางลัทธิถือว่า เป็นดินแดนอมตะ สัตว์ที่สามารถเข้าถึงสวรรค์ได้แล้ว จะดำรงอยู่ในดินแดนนั้นตลอดไป โดยไม่กลับมาเกิดในภูมิอื่นอีก^{๑๐} และเรื่องราวเหล่านี้มีปรากฏในวิมานวัตถุเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์ขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎก ซึ่งพูดถึงความดีที่บุคคลทั้งชายและหญิงได้ทำไว้ขณะเป็นมนุษย์ อันเป็นเหตุทำให้ได้วิมาน พวกเขาทำความดีตามหลักพุทธธรรมอะไรหรือ จึงเป็นเหตุให้ได้วิมาน และเนื้อหาสาระของวิมานวัตถุที่ว่าด้วยเทวดาและวิมานมีอิทธิพลต่อชาวบ้านไม่น้อย เหตุว่าชาวพุทธนิยมทำบุญและปฏิบัติธรรม แล้วหวังเพื่อไปบังเกิดเป็นเทวดาและเสวยสุขในวิมาน วิมานวัตถุเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก พูดถึงความดีที่บุคคล ทั้งชายและหญิงที่ได้ทำ ขณะเป็นมนุษย์ได้ทำไว้ อันเป็นเหตุทำให้ได้วิมานเพราะเขาทำความดี ตามหลักพุทธธรรมอะไร จึงเป็นเหตุให้ได้วิมาน และเนื้อหาสาระของวิมานวัตถุที่ว่าด้วยเทวดา และวิมานมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนไม่น้อย

^๖ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๓๑), หน้า ๙๒.

^๗ พระครูวินัยธรสุเทพ อภิญาโณ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^๘ กรมศิลปากร, **โลกที่ปกสารของพระสังฆราชเมธี**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามัญนิติบุคคลสหประชาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๗.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙,

^{๑๐} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนา** (ฝ่ายมหายาน), (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๐.

เพราะเหตุว่าชาวพุทธนิยมทำบุญ และปฏิบัติธรรม หรือหวังเพื่อไปบังเกิดเป็นเทพบุตรและเทพธิดา และเสวยสุขในวิมาน

ประชาชนในตำบลสวนเขื่อนมีชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน มีวิถีปฏิบัติที่ต่างกันอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีสง เทวดา เจ้าพ่อเจ้าแม่ ของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน แต่ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์และวิถีปฏิบัติแต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก มีหลักแนวคิดความเชื่อที่ว่าทำความดีแล้วจะได้ไปเกิดในสวรรค์มีวิมานเป็นของตนเอง ความเชื่อนี้ทำให้ประชาชนในตำบลสวนเขื่อนเป็นผู้ชอบเข้าวัดทำบุญและมีกิจกรรมทางศาสนาตลอดทั้งปี

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่หัยบายวิมานวัตถุในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มาศึกษา เพื่อทำให้รู้ถึงเนื้อหาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับวิมานวัตถุ และหลักธรรมที่บุคคลได้กระทำอันเป็นเหตุให้ได้ไปเกิดในวิมาน รวมทั้งคุณค่าของหลักธรรมในวิมานวัตถุ ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเนื้อหาของวิมานวัตถุในพระสุตตันตปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในวิมาน
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เนื้อหาของวิมานวัตถุในพระสุตตันตปิฎกเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในวิมานเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ วิเคราะห์หลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

สำหรับขอบเขตด้านนี้ ผู้วิจัย จำกัดเนื้อหาของการวิจัยไปที่เรื่องเบื้องต้นเกี่ยวกับวิมานวัตถุ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุ ที่เป็นเหตุทำให้บุคคลไปเกิดในวิมาน และคุณค่าของหลักพุทธธรรมตามที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยเป็นไปตามตรงตามที่ตั้งไว้เป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน ๓๐ รูป/คน สามารถจำแนกตามประเภทบุคคลได้ คือ พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป ประชาชน จำนวน ๑๕ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวิมานวัตถุของคัมภีร์ ขุททกนิกาย อันเป็นเหตุให้บุคคลที่เป็นชาย-หญิง ไปเกิดในวิมาน

๑.๕.๒ วิมานวัตถุ หมายถึง ชื่อของหมวดย่อยหมวดหนึ่ง ของคัมภีร์ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๑๕ หมวดย่อย สำหรับพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิมานวัตถุ ปรากฏอยู่ใน เล่มที่ ๒๖

๑.๕.๓ เนื้อหาเกี่ยวกับวิมานวัตถุ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวิมานวัตถุ โครงสร้าง จำนวนเรื่อง ประเภทของวิมานวัตถุ จำนวนวรรคที่ปรากฏในวิมานวัตถุ

๑.๕.๔ อิทธิพลของหลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุที่มีผลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ หมายถึง ข้อดีหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากการนำหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑.๕.๕ พุทธศาสนิกชน หมายถึง ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธที่อาศัยอยู่ในตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะทบทวน สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อหลักๆ ได้ ๒ หัวข้อ ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ หนังสือที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับที่อยู่ของเทวดาหรือสวรรค์ไว้ในหนังสือกรรม ความว่า สวรรค์ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดสังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราเดินทางไปในสังสารวัฏ มีหมุนขึ้น หมุนลง ตกนรกแล้วต่อไปถ้าเรามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ คนที่เกิดเป็นพระพรหมด้วยกรรมดีบำเพ็ญมานสมาบัติต่อไป เมื่อสิ้นบุญแล้วกลับไปตกนรกเพราะมีกรรมชั่วในหนหลังก็ได้ มันก็หมุนเวียนไปมานั่น นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนหลังความตาย สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ และสวรรค์ในแต่ละขณะจิตอีกด้วย^{๑๑}

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓-๙๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมาน” ว่า หมายถึง ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา^{๑๒}

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) ได้รจนาถึงการอุบัติเกิดขึ้นของเทวดาได้ในหนังสือ **โลกทิปนี** ความว่า เหล่าสัตว์ทั้งหลายที่ได้สร้างบุญกุศลเอาไว้ จะนำส่งให้มาอุบัติเกิดในโลกสวรรค์ และเมื่อจะเกิดนั้นก็เป็นผู้อุบัติเกิดไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาหรืออยู่ในฟองไข่เหมือนเช่นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ผู้อุบัติขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวเป็นเทพบุตร เทพธิดา ถ้าเป็นสตรีไปอุบัติในวิมานของเทวดาคือใดก็จะเป็นบุตรธิดาของเทวดาค้นั้น หากไปอุบัติในที่เหนือแท่นบรรทมของเทพองค์ใด ก็จะเป็นบาทบริจาริกาของเทพองค์นั้น หากทำบุญกุศลไว้น้อยอุบัติในปราสาทวิมานของเทพองค์ใด เป็นเทวดารับใช้ในปราสาทวิมานของเทพองค์ใด เป็นเทวดารับใช้ในปราสาทวิมานของเทวดาผู้เป็นนายนั้น หากว่าไม่ได้ไปอุบัติในบริเวณวิมานทิพย์ของเทพองค์ใดแต่อยู่ระหว่างแดนต่อแดน องค์เทพผู้เป็นอธิบดีก็จะเป็นผู้พิพากษาคัดสิน^{๑๓}

เดือน คำดี ได้กล่าวถึงภพภูมิในชั้น มัชฌิมสังสาร หรือกิลเลสวัฏชั้นกลาง ไว้ในหนังสือ **ศาสนศาสตร์** ความว่า วิปากวัฏชั้นกลางนั้น ตามนัยพระสูตร ได้แก่ มนุษย์ และเทวดาที่อยู่ในสวรรค์ ๖ ชั้น ถ้าว่าตามนัยพระอภิธรรมก็ได้แก่ วิปาก ๑๖ ดวง คือ อเหตุกกุศลวิปาก ๘ ดวง มหาวิปาก ๘ ดวง รวมเป็น ๑๖ ดวง เจตสิกประกอบด้วย ๓๓ ดวง กัมมัชรูป ๒๐ ที่เกิดเป็นชั้นอยู่ในกามสุข ๗ ภูมิ มีมนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ ภูมิ เป็นผู้รับผลของกรรมนั้นในวิปาก ๑๖ ดวงนั้น เป็นเฉพาะปวัตติ ๗ ดวง เป็นไปได้ทั้งปวัตและปฏิสนธิ ๙ ดวง อุเบกขาสันตริณกุศลวิปาก ๑ ดวง มหาวิปาก ๘ ดวง^{๑๔}

พระโสภณคณาภรณ์ (ระเบียบ วิฑิตญาโณ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมาน” ว่าหมายถึง ที่อยู่ของเทพบุตร-เทพธิดา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมทั้งปวงวิมานวัตถุนี้ เน้นเรื่องการถวายทานที่ประกอบด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสจริง ๆ ส่วนวัตถุสิ่งของนำไปถวายพระสงฆ์ก็ไม่มีราคา ค่างวดอะไรมากนัก^{๑๕}

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้ให้ความหมาย ของคำว่า “วิมานวัตถุ” หมายถึง เรื่องวิมานแสดงว่าใครทำความดีอย่างไร ทำให้ได้วิมานอย่างไร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่พระมหาโมคคัลลานะถามพระเถระ ถามเทพบุตร เทพธิดา ถึงอดีตกรรม ที่ส่งผลให้เกิดในวิมานนั้น ๆ มีคำตอบของผู้ถูกถามเป็นราย ๆ ไป รวมทั้งหมด ๘๕ ราย^{๑๖}

สนิท ตั้งทวี ได้ประพันธ์เรื่อง “วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา” สรุปได้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นหลักที่ฟังและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจแล้ว ยังเป็นเครื่องมืออันสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ปกครองคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเพราะมีคำสอนมุ่งให้คน

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗๙.

^{๑๓} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **โลกทิปนี**, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๙.

^{๑๔} เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๗.

^{๑๕} พระโสภณคณาภรณ์ (ระเบียบ วิฑิตญาโณ), **พระสัตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗๙.

^{๑๖} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑๑.

ประพจน์ดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว อันเป็นหลักสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ด้วยเหตุแห่งความนับถือศรัทธา และความเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานี้เอง ที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความปรารถนาที่จะสร้างสรรค์วรรณคดีอันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในอีกรูปแบบหนึ่งและยิ่งไปกว่านั้นยังช่วยย้ำความสำคัญของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น^{๑๗}

พุทธธรรมมีหลักการว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมชาติของมันอย่างเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้สาระของความจริงนี้ก็คือ ความเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยหรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็นจึงจะเข้าใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้วก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือจิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุข และดำเนินปัญญา คือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมตา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนๆบริสุทธิ์ไม่มีกิเลสเคลือบแคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใครๆหรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป^{๑๘}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้

คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง หรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่สุดโต่งในทางความคิด หรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ และทางด้านร่างกายซึ่งสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ จึงวางข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลางหรือ ข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง (มรรคมีองค์ ๘) คือความพอดีและทัศนะเกี่ยวกับ สังขธรรม ก็เป็นกลาง ความจริงที่เป็นกลางตามเหตุปัจจัยไม่ขึ้นกับใคร (เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท)

พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากล หรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติ คือธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ในทางปฏิบัติสอนให้คนมีเมตตากรุณาอย่างเป็นสากล ชาวพุทธต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วกันหมด ไม่เลือกพวกเขาพวกใคร

พุทธธรรมให้ความสำคัญของสาระ (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นชื่อหนึ่งของพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง ธรรมเป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติของมัน และเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วนวินัย เป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเจริญ และความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล เช่น ศีล ๕ เป็นต้น

พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำหรือความประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

^{๑๗} สนิท ตั้งทวี, **วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๘๕.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙๒๓.

ไม่ขัดทอดสิ่งภายนอก มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้สอนหลักกรรมให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากไว้กับโชคชะตา กรรมสอนคู่กับความเพียร ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ จากความเพียร และจากการกระทำตามทางของเหตุและผล

สอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกด้านทุกมุม ตัวอย่างเช่น มีผู้ถามเรื่องการพูดว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด พระพุทธองค์ตรัสแยกแยะให้ฟังว่า “วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส วาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัส และ วาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส” ลักษณะท่าทีของการสนองตอบหรือปฏิกริยา ต่อสิ่งทั้งหลายแบบชาวพุทธ ต้องมองอย่างวิเคราะห์ แยกแยะ จำแนก แจกแจง ครบทุกด้าน

หลักการสำคัญของพุทธศาสนา คือ มุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้น มีรสเดียวคือรสเค็มฉ่ำฉืด ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือวิมุตติส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลส ฉะนั้น”

เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง” หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาคือตัวตัดสินในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประดับประดาจนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทันสังขารธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา

สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลาย หรือของสภาวะธรรมต่างๆ คือ หลักอนัตตา เป็นหลักใหม่ในโลกไม่เคยค้นพบมาก่อน ความยึดติดในอัตตาหรือตัวตนเป็นสิ่งฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์ แต่แท้จริงผู้มีปัญญาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมดาของมันไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลย

การมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัย เชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกันเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั่นเอง

ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนา แล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ (ทณโต เสฏฐิโน มนุสเสสุ) และเมื่อฝึกดีแล้วมนุษย์ก็จะประเสริฐกว่าเทพทั้งหลาย พระพุทธองค์ฝึกพระองค์ดีแล้ว แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ

เป็นศาสนาแห่งการศึกษา นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มรรค หมายถึงทางดำเนินชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวพุทธ คือ การดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ ๘ เรียกย่อว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขา ในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ตั้งงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือ การคิดใคร่ครวญในธรรมโดยแยกคาย ลึกซึ้ง อย่างผู้มีปัญญา คือรู้จักคิด คิดเป็น ปัจจัยภายนอก

ได้แก่ กัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา

สอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำ อปัมาทธรรม หรือ ความไม่ประมาท ถึงกับตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือพระดำรัสสุดท้ายก่อนจะปรินิพพาน ว่า “สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือพระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข (ทุกข์ สอนไว้ในหลักไตรสิกขา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และ ทุกข์ ในหลักอริยสัจ ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาสอนให้เผชิญหน้าความทุกข์นั้น ไม่เลี่ยงหนี แต่ให้มองดูทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงทำให้มีจิตใจปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญา ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น

มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอ เมื่อเริ่มประกาศพระศาสนา ทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้นการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย จึงควรดำเนินตามพระดำรัสนี้คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม เมื่อทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธได้กระจ่างชัดเจนนยิ่งขึ้น^{๑๙}

๑.๖.๒ งานที่วิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

พระมหาหนึ่งฤทัย นิพภโย (กรัตพงษ์) ได้วิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมของท้าวสั๊กกะ” สรุปว่า เทวดาในสวรรค์นั้น เมื่อมีการประชุมกันตั้งปัญหาขึ้นก็ไม่มีเทวดาตนใดสามารถตอบได้ บางปัญหาล่วงเลยไปถึง ปีกี่มี ท้าวสั๊กกะจะแนะนำให้ไปทูลถามพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าทรงแก้ปัญหานั้นให้^{๒๐}

พระอธิการประทุม จารุวิโส (ปรางมาศ) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทพในทัศนะของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาเปรียบเทียบเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทพในทัศนะของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททำให้ทราบได้ว่า เทวดาในพระพุทธศาสนาและเทพในศาสนาพราหมณ์ มีความเหมือนและต่างกัน โดยลักษณะแล้ว เทวดาในพระพุทธศาสนาอาศัยความงามความดีจากความเป็นมนุษย์และได้อาศัยการทาบบุญกุศลมีการรักษาศีล ให้นาน และเจริญภาวนา จึงทำให้เกิดเป็นเทวดาได้ ส่วนเทพในศาสนาพราหมณ์ เกิดขึ้นเองโดยความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตลงโทษธรรมชาติจนทำให้เกิดความเชื่อกลายเป็นเทพในนิยายไปตามยุคตามสมัย พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า เทวดามีอยู่จริงและเป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่งที่แตกต่างจากมนุษย์ นั่นคือ เทวดาอยู่ในกำเนิดประเภทโอปาติกะคือเกิดผุดขึ้น

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาให้ได้ผล**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๔๗), หน้า ๗-๖๗.

^{๒๐} พระมหาหนึ่งฤทัย นิพภโย (กรัตพงษ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องคุณธรรมของท้าวสั๊กกะ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

เมื่อผุดเกิดขึ้นแล้วจะตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที ส่วนคุณสมบัติของเทวดา ย่อมสืบเนื่องมาจากผลแห่งบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญไว้แล้วเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์จึงส่งผลให้เสวยของทิพย์ต่างๆ^{๒๑}

พระมหาประมวล ฐานตโต ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวตำบลสีแก้วอำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า นรก คือสถานที่ลงโทษผู้ทำความชั่ว เป็นสถานที่ปราศจากความสุขความเจริญ มีแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นภูมิที่ต่ำสุดในบรรดาภูมิทั้งหลาย เป็นส่วนหนึ่งของการเวียนว่ายตายเกิด ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส มีทั้งหมด ๔๕๗ ชุม กรรมที่ทำให้ไปบังเกิดในนรก เช่น ฆ่าสัตว์ เป็นต้น ส่วนสวรรค์คือสถานที่เสวยสุขของผู้ทำความดี มี ๖ ชั้น (ไม่รวมพรหมโลกตามนัยคัมภีร์วิภังค์) การตั้งชื่อสวรรค์เหล่านี้ตั้งตามชื่อเทวดาผู้ปกครอง และลักษณะหรือสมบัติของสวรรค์ กรรมที่ทำให้ไปบังเกิดในสวรรค์ เช่น การให้ทาน เป็นต้น พระไตรปิฎกไม่ได้ระบุสถานที่ตั้งของนรกและสวรรค์ไว้อย่างชัดเจน แต่คัมภีร์ในยุคหลังซึ่งได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์กล่าวว่า สวรรค์ตั้งอยู่เหนือเขาพระสุเมรุ ส่วนนรกตั้งอยู่ภายใต้, อายุของนรกและสวรรค์มีระยะเวลาอย่างน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการกระทำกรรมของผู้ที่ไปบังเกิด^{๒๒}

พระชัยณรงค์ วิทิต (ร้องมะรุต) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม” ผลการศึกษาพบว่าศีล ๕ เป็นหลักมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัยศีล เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ มีความปรกติทางกายวาจาเป็น ที่ตั้ง โดยมีองค์ประกอบของศีล ๕ แต่ละข้อ คือ เจตนา เป็นความไม่กำกวมทางกาย และวาจา ให้พ้นจากความชั่วทั้งปวง ย่อมมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบัน และอนาคตเป็นอันสงบ และในตรงกันข้าม โทษของการละเมิดศีล เป็นเหตุให้ประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ ย่อมประสบทุกข์ทั้งในปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความสุข และความสงบสันติสุขในการดำเนินชีวิต^{๒๓}

พระมหานุกูล มหาวิโร (พรหมจันทร์) ได้วิจัยเรื่อง “วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิต เป็นกระบวนการค้นหาแนวทางความคิด เพื่อบรรเทากิเลส ทำให้อกุศลจิตเบาบาง ลดน้อยลง หรือสามารถระงับไว้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุปาหมายตามที่ได้ตั้งไว้ จะก่อให้เกิดผลดีต่อสภาพจิตใจทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา เพื่อสกัดกั้น บรรเทา และขัดเกลาดัณหา ส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม เป็นเรื่องของการมีสมาธิปฏิบัติ ทำให้ชีวิตไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง และมีความสุขได้

^{๒๑} พระอธิการประทุม จารุวิโส (ปรางมาศ), “การศึกษาเปรียบเทียบเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทพในทัศนะของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๒} พระมหาประมวล ฐานตโต, “ศึกษาความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวตำบลสีแก้วอำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๒๓} พระชัยณรงค์ วิทิต (ร้องมะรุต), “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

มีอารมณ์ดี สะท้อนถึงสุขภาพจิตที่ดี ด้วยการลดความโลภ โกรธ หลง การบรรเทา และ การละอกุศลจิต คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยการให้ทาน เพื่อตัดความตระหนี่ การฝึกคิดตามหลักพรหมวิหารธรรม และฝึกคิดแบบสติปัฏฐานสี่ที่กำหนดรู้กุศลจิตและอกุศลจิตแบบการรู้เท่าทัน ก็เพื่อจะทำให้อกุศลจิตบรรเทาเบาบางลง ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมวิธีคิดเพื่อบรรเทา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแต่คนไทยส่วนใหญ่ ยังคงเป็นปุถุชนและขาดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่จะนำไปปฏิบัติจนสามารถบรรลุอรรถประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมได้ เพราะหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาควรที่เราต้องทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้รู้ผลจริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป^{๒๔}

นายสันติ เมืองแสง ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทวธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า เทวธรรมคือhiriและโอตตปปะ หมายถึง สภาวะละอาย และสภาวะสะดุ้งกลัวต่อกายทุจริตเป็นต้น ซึ่งเป็นบ่อเกิดความดีงาม ความสุข ความเจริญ ในโลกนี้เป็นเหตุให้เกิดในสุคติโลกสวรรค์และเป็นเหตุให้บรรลุมรรคผล นิพพาน บุคคลผู้มีเทวธรรมคือhiriและโอตตปปะจะแสดงออกต่อสิ่งที่ไม่ดีคือจะเกลียดบาปทุจริตและมีความคิดสร้างสรรค์คือจะรักความดี คิดดี พูดดี ทำดี และมีความซื่อสัตย์สุจริต เทวธรรมคือhiriและโอตตปปะเป็นฐานของการประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความสัมพันธ์ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม (กายภาวนา) ด้านสังคม (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านสติปัญญา (ปัญญาภาวนา) ปรับสภาพชีวิตให้มีความสุข ร่าเริงกายก็ปลอดภัยแข็งแรง จิตใจก็เข้มแข็งดีงาม สร้างเสริมสังคมให้มีจิตสำนึกที่ดี มีความรับผิดชอบที่ดี มีหลักการครองเรือนที่ดี เพื่อให้สังคมระดับครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข สร้างเสริมสังคมให้มีวิถีชีวิตที่ดี ทำตนให้เป็นแบบอย่างของสังคมที่ดี เป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ดี เพื่อให้สังคมระดับชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างเสริมสังคมให้ร่วมกันนำพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญ ให้เป็นผู้นำที่ดี ให้เป็นนักปกครองที่มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อให้สังคมระดับประเทศชาติมีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนรวม นำพาประชาชนทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนาให้รู้จักสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ มีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นเหตุก่อให้เกิดสันติภาพ ภารดรภาพ แก่มวลมนุษยในโลกนี้ เปรียบเหมือนเหล่าเทพบนโลกสวรรค์ที่มีเทวธรรมประจำใจ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๒๕}

พระครูสิทธิสารโสภิต (ชาคาร) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุ” พบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่ถูกปฏิบัติเหตุให้ได้วิมาน พบว่า ในวิมานวัตถุ มีหลักพุทธธรรมที่เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตหลายข้อ ได้แก่ ปฏิสันถาร ๒ บุญกิริยาวัตถุ การดูแลบิดามารดา การบูชาบุคคลที่ควรบูชา อนุบุพพิกา ๕ อริยสัจ ๔ พระรัตนตรัย ๓ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ และวัตรบพ ๗ ประการ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดนี้ มีแทรกอยู่ในเรื่องเดียวกันและ ต่างเรื่องกันก็มีนอกจากนั้น พุทธธรรมในวิมานวัตถุยังเป็นประโยชน์ใน ๒ ด้าน คือ (๑) ประโยชน์ตน เช่น การเจริญภาวนามัยบุญสำเร็จด้วยกรเจริญภาวนาหรือปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐาน ๒ อย่าง คือ

^{๒๔} พระมหาภูท มหาวีโร (พรหมขันธ), “วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๒๕} นายสันติ เมืองแสง, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทวธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

สมณะและวิปัสสนา ย่อมทำให้บุคคลผู้ปฏิบัตินั้น ได้รับความสงบสุขแห่งจิตและทำให้จิตมีปัญญาสามารถที่จะแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เพราะสภาพจิตมีความเข้มแข็งปรับตัวได้ดีและรู้เท่าทันต่อสภาวะของธรรมชาติของโลก เช่น ความรัก ความชัง ความหลง ความตระหนี่ นิินทา สุข เป็นต้น แล้วปฏิบัติให้เหมาะสมแก่สภาวะธรรมนั้นๆ ที่ตนประสบอยู่ (๒) ประโยชน์สังคม คือ สังคมส่วนรวมได้รับอานิสงส์หรือประโยชน์จากการปฏิบัติของตน เช่น การบริจาคทาน เป็นสาธารณประโยชน์ มีสร้างถนนหนทาง การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในยามพิบัติต่างๆ เช่น อุทกภัย ภัยเกิดจากน้ำท่วม เป็นต้น คุณค่าของหลักพุทธธรรมในวิมานวัตถุที่มีผลต่อพุทธศาสนิกชน ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถที่จะเข้าใจหลักพุทธธรรม และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ เช่น เป็นคนมีสติและสัมปชัญญะดียิ่งขึ้น เพื่อไม่ตนตกเป็นเหยื่อของการบริโภคนิยมและวัตถุนิยมจนเกินไม่รู้จักเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณตน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเป้าหมาย รู้จักคุณค่าของการทำสมาธิเพื่อให้มีจิตใจตั้งมั่นในการทำงาน รู้จักการต้อนรับแขกด้วยธรรมปฏิสันถาร เช่น การให้คำปรึกษา การแก้ไขปัญหิต่างๆ อีกทั้งต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของตามหลักบุญกิริยาวัตถุ เช่น รู้จักสามัคคีช่วยเหลือแก่สังคม เช่น ช่วยงานทำบุญบ้าน รู้จักคุณค่าของศีล รู้จักการบูชาบุคคลที่ควรบูชาและศาสนสถานี่ควรเคารพ รู้จักปฏิบัติตนตามหลักอนุพุพิทกา เช่น รู้จักการพูดเรื่องโทษของกามและเรื่องการหาทางออกจากกาม รู้จักพูดถึงเรื่องสวรรค์ รู้จักคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่บุคคลสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ตนและประโยชน์สังคม^{๒๖}

พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตริกมล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” พบว่าการนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวดิ่ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรากฐานของสันติภาพเชิงคุณค่าซึ่งเป็นมนธรรมสำนึกที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนสากลทั้งความเสมอภาคความยุติธรรมภราดรภาพ สัมพันธภาพ ดุลยภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นแบบสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก ทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวก ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาการเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง ในรูปของต้นเหมา มานะ ทิฎฐิ และอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งศีล ๕ จะเป็นตัวสกัดกั้นและทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยรากฐานเชิงโครงสร้างจะเข้าไปจัดโครงสร้างสังคมไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะปลูกเร้าให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต

^{๒๖} พระครูสิทธิสารโสภิต (ชาคาร), “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุ”, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เพื่อให้อยู่ร่วมกันตามหลักมนุษยชน ซึ่งเป็นรากฐานของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเข้าไปจัดการกับรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง โดยจะมีความเชื่อมโยงกันทั้งโครงสร้าง คุณค่าของมนุษย์ และการควบคุมกิเลสภายใน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค อย่างยั่งยืนต่อไป^{๒๗}

พระครูใบฎีกาโสภณ กิจจสาโร (จันทร์เพ็ญ) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลจากการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่สูงวัยตามสภาพของอายุที่เปลี่ยนไปจากที่แข็งแรงเป็นอ่อนแอเป็นต้น สภาพทางจิตใจที่มีสติปัญญาลดน้อยลง สภาพทางสังคมที่ถูกลดบทบาทลง ผู้สูงวัยมักจะมีภูมิคุ้มกันที่ลดลง ความปรารถนาปรองกั้นเช่นกัน โดยในปัจจุบันมีการตั้งชมรมผู้สูงวัยขึ้นมาเพื่อให้มีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ขณะเดียวกัน ผู้สูงวัยในตำบลบ้านหว้าก็ได้ประสบกับปัญหาของผู้สูงวัยเช่นเดียวกัน ได้แก่ ปัญหาในด้านร่างกาย ปัญหาด้านครอบครัวและสังคม ปัญหาด้านจิตใจ และปัญหาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ผู้สูงวัยได้ปฏิบัติตนเองเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นทั้งทางครอบครัว ร่างกายและจิตใจ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ ผู้สูงวัยได้ปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงหรือคำสอนที่เป็นแก่นพุทธธรรม ซึ่งจะช่วยให้ตนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข กล่าวคือ ผู้สูงวัยได้ประยุกต์หลักพุทธธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีดังต่อไปนี้ (๑) หลักไตรลักษณ์ ๓ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน (๒) หลักอริยสัจ ๔ คือ รู้ปัญหา รู้เหตุของปัญหา รู้วิธีแก้ปัญหา และรู้ผลดีของการแก้ปัญหา (๓) หลักบุญบาป/หลักกรรมมีความเชื่อว่าทำบุญได้สุจริตทำชั่วไปสุทุกข์ แล้วรีบบำเพ็ญตนด้วยทาน ศีลและภาวนา (๔) หลักพรหมวิหารธรรม รู้จักมีเมตตาต่อสมาชิกในครอบครัวและรู้จักวางตนอย่างเหมาะสม (๕) ปฏิบัติตนในหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เช่น ไม่ทำร้ายคนและสัตว์อื่น ไม่ดื่มสิ่งมีเมา ขณะเดียวกัน ก็มีเมตตา ประกอบอาชีพสุจริต (๖) หลักอภัยมุข ๖ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน เช่น ไม่เล่นหวย และ (๗) หลักสังคหวัตถุ ๔ รู้จักช่วยเหลือผู้สูงวัยด้วยกัน รู้จักพูดให้กำลังใจ รู้จักบำเพ็ญสาธารณกุศล และรู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง นอกจากนั้น ผู้สูงวัยได้ปฏิบัติตนตามหลักสติปัญญา ๔ คือ มีการพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแก้ปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาร่างกายหรือสุขภาพ และปัญหาด้านจิตใจ ดังนั้น บุตรหลาน จึงควรเข้าใจในการปฏิบัติต่อท่านว่าผู้สูงวัยว่าสิ่งใดควรให้และไม่ควรให้ เช่นงดเครื่องดื่มมีเมาให้ออกกำลังกายเบาๆ พูดให้เสียกำลังใจ ให้ความรักและความเคารพต่อท่าน คือ ดูแลทั้งทางร่างกายและจิตใจ^{๒๘}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น สรุปได้ว่า เทวดาหรือบุคคลผู้ที่ละจากโลกมนุษย์ไปจุติหรือเกิดในสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง โดยเรียกภพซึ่งเป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่านั้น

^{๒๗} พระวิมาน คมภีรปณฺโณ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๒๘} พระครูใบฎีกาโสภณ กิจจสาโร (จันทร์เพ็ญ), “การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ว่า “วิมาน” ผู้ที่อยู่ในวิมานนั้น เป็นบุคคลผู้ที่เคยทำความดีไว้ในครั้งเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ได้ถวายทาน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐานและประพฤติตนตามหลักพุทธธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อละจากโลกมนุษย์จึงได้ไปเสวยผลแห่งกรรมดีนั้น แต่กล่าวโดยสรุปแล้ว วิมานวัตถุ คือ เรื่องที่กล่าวถึงวิมานอันเป็นที่อยู่ของเทวดา และเป็นภพที่มีแต่ความสุขหรือสุคติภพ ส่วนใหญ่จะอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑. ขั้นรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

(๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิคือ วิมานวัตถุในคัมภีร์ขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎก

(๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ คัมภีร์อรรถกถา หนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. รวบรวมข้อมูลภาคสนาม

โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่จำนวน ๓๐ รูป/คน สามารถจำแนกตามประเภทบุคคลได้ ดังนี้ พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป ประชาชน จำนวน ๑๕ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ คน พร้อมทั้งให้ตอบแบบสอบถามเป็นรายบุคคล

๑.๗.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) จัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาจากการสำรวจข้อมูลชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิแยกประเภทตามเนื้อหาที่กำหนดไว้

(๒) วิเคราะห์และตีความข้อมูลในประเด็นตามที่กำหนด

(๓) เขียนนำเสนอผลการวิจัย เป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์เป็นรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสาร การการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคคล

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของวิมานวัตถุในพระสุตตันตปิฎก

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงหลักธรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่เป็นเหตุให้เกิดในวิมาน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงหลักธรรมในวิมานวัตถุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่